

Oponentský posudek na disertační práci mgr. Elišky Doležalové

Disertační práce Elišky Doležalové *Vývoj syntaxe psané češtiny u žáků staršího školního věku* se neoddiskutovatelně věnuje aktuálnímu tématu, jehož rozpracovávání rozhodně poslouží pro poznání stavu výuky českého jazyka na české škole a zároveň proměn v žákových syntaktických kompetencích v procesu dlouhodobé edukace.

Cíle stanovené pro disertační práci jsou adekvátní, autorka si stanovila sledovat výstavbu textu z hlediska nadvětného, textovou kohezi a koherenci, rozmanitost větných struktur užitých souvětí, schopnost distinkce významů spojovacích výrazů a jejich užití, větnou skladbu, a to na základě slohových prací žáků základní školy v Praze a mimo Prahu.

Teoretický úvod je podle mě nevyvážený. První kapitola je věnovaná vývoji dětské řeči, autorka zmiňuje (bohužel v mnoha případech pouze zmiňuje) autory, kteří se stavu a vývoji jazyka, zejména syntaxe a produkce textů, věnovali, ale jejich závěry prezentuje pouze výběrově. Vedle nich se objevuje až nadbytečné množství informací a autorů, kteří se věnovali dětem mladším, aniž bych zaznamenal nějakou reflexi, jak se na daný stav napojuje edukace na druhém stupni ZŠ. Zajímavá jsou spíše zjištění týkající se věkové kategorie zkoumané autorkou, která mohou posloužit jako konfrontační materiál.

Druhá kapitola je nazvána *Syntax jako klíčová disciplína jazykové výuky*. Přes již dřívější upozornění, že nelze pro podobný výzkum brát jako bazální publikaci Příruční mluvnici češtiny vzhledem k jejímu přehledovému, výběrovému a selektivnímu charakteru, doktorandka ji nadále používá jako hlavní východiskovou literaturu. Za nepřilíživě vhodné považuji také citování odborných informací z učebních materiálů určených pro střední školy (Grepl a Karlík: *Učte se s námi skladbě*). V charakteristice výstavby souvětí mi citelně chybí disproporce, která se týká kauzality ve školském pojetí a akademickém pojetí.

K problematice žánrů vypravování, jeho pojetí a řazení do výuky bych autorce ještě doporučil (zejm. s odkazem na s. 55), aby prostudovala jeho zařazení v dřívějších osnovách a učebnicích – prosím, aby se k tomu vyjádřila při obhajobě.

Metodologie je tématu práce adekvátní. Mám jistou výhradu k pojmenování užitých metod – autorka hovoří o metodě komplexního jazykového rozboru, což je jednak primárně metoda výuková, jednak se doktorandka nezabývá komplexním jazykovým rozbohem, pouze analýzou

syntaxe s přesahem do nadvětných útvarů a částečně snad do pragmatické dimenze. Rovněž prosím, aby přesněji vysvětlila, jak chápe sdělení, že analýzu provádí kvalitativním způsobem.

Za velice alarmující, ale velice zajímavé považuji výsledky rozhovoru s učiteli a analýzy výukových hodin. Je neskutečné, že učitelé sami nevědí, co vlastně učí/procvičují, a v odpovědích se zjevně uchylují k omletým frázím a sdělením, o kterých předpokládají, že je dotazující očekává. Na hospitacích mě zarazí trivialita některých otázek. Prosím, aby doktorandka u obhajoby stručně shrnula zjištění, z nichž lze následně vycházet při dalším vzdělávání učitelů a při didaktických inovacích slohové a komunikační výchovy.

Autorka upozorňuje na přítomnost/nepřítomnost osnovy v textech slohových prací. Zajímalo by mě, do jaké míry se v textech ukazuje, že žáci jsou stále nuceni psát osnovy formálně s požadavkem jeden bod odpovídá odstavci osnovy.

Vlastní analýzu prací představuje popis prostředků užitých v textu. I když nejsem přítelem přehnané kvantifikace údajů, musím říci, že tady citelně chybí. Autorka uvádí příklady na jevy, které se v jednotlivých ročnících vyskytly, ale chybí k nim komentář frekvenční a s tím související interpretace. Tím mám na mysli, že mnohdy stojí čtenář před otázkou, zda jde o ojedinělý příklad, či zda jde o příklady z větší množiny prvků. Rovněž je třeba mít neustále na zřeteli, že mnohé prvky, uváděné autorkou, se mohou více/méně objevovat v textu právě vzhledem k zadanému útvaru. Také se asi budu výrazně rozcházet s autorkou v hodnocení některých pro ni originálních, pro mě banálních a stereotypních strategií (nevím-li, jak začít psát, píšu o tom, jak nevím, jak bych začal, případně nevím-li, jak zakončit, nechám vypravěče, aby se probudil ze snu).

Další náměty k diskusi:

Platí, že nepřítomnost, resp. nízká přítomnost určitého syntaktického jevu svědčí o jeho neovládání?

Opravdu nelze podat vysvětlení v případě narůstajícího a proměnlivého užívání spojky *když*? (s. 124)

Autorka hovoří o ústupu zájmena *jenž* z užívání – má pro to opravdu důkazy?

Nemyslím si, že slovo *tak* má v konstrukcích *když – tak* pouze rytmickou funkci (s. 128).

Co ukazuje užívání genitivu záporového v pracích? (s. 133)

Jak souvisí metodická doporučení (zejména dlouhá pasáž informací z práce Laufkové) bezprostředně s tématem práce?

I když je třeba říci, že některé pasáže by si zasloužily hlubší zamyšlení, práce rozhodně přináší některé zajímavé poznatky a závěry. Splňuje tedy kritéria kladená na doktorské disertační práce a **doporučuji** ji k obhajobě.

V Praze 19. května 2019

PhDr. Ladislav Janovec, Ph.D.